

INTERPELLATION TILL STATSRAÅD

Från Riksdagsförvaltningen
2025-11-21
Besvaras senast
2025-12-05

Till klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari (L)

2025/26:178 Dumpade fartyg med kemiska stridsmedel

Under andra världskriget tillverkades stora kvantiteter kemiska stridsmedel (CWA, chemical warfare agents) som var inneslutna i bomber och granater för att kunna användas i kriget. Lyckligtvis kom nästan inga kemiska vapen till användning under kriget, trots att både den allierade och den tyska sidan hade byggt upp en stor arsenal av dessa vapen.

När kriget tagit slut fanns det därför stora kvantiteter överbliven CWA (kemiska stridsmedel) som behövde tas om hand och oskadliggöras. Vid konferensen i Potsdam 1945 beslutades att all CWA skulle förstöras, varpå ammunitionen med kemiska stridsmedel dumpades i havet. Ammunitionen lastades ombord på otjänliga tyska krigsfartyg, som drogs ut till havs och därefter sänktes på djupt vatten.

Inom Skagerrak är två platser kända, djupområdena utanför norska Arendal samt inom den svenska ekonomiska zonen cirka tio sjömil väster om Måseskär.

Helcom (Helsinki Commission, Baltic Marine Environment Protection Commission) har utrett dumpningen av CWA till havs och uppskattat att det handlar om närmare 300 000 ton CWA inklusive metallvikten på de fyllda bomberna.

Regeringen gav 1991 Sjöfartsverket i uppdrag att utreda dumpningen av CWA på svenska vatten. Utredningen visade på två dumpningsområden lokaliserade på den svenska kontinentalsockeln, ett sydost om Gotland (Gotlandsdjupet) och ett i djupområdet väster om Måseskär. Även om dumpningen av de 28–30 vraken cirka tio sjömil väster om Måseskär utanför Orust alltid varit offentlig kännedom var det inte förrän i början av 90-talet som det uppmärksammades i Sverige. Av alla kemiska stridsmedel som producerades under andra världskriget var senapsgasen den vanligaste.

Huvuddelen av fartygen tros inte ha innehållit kemiska stridsmedel, men två av de större fartygen misstänks ha varit *Monte Pascoal* och *Schwabenland*, vilka tros ha varit lastade med ungefär 20 000 ton kemiska stridsmedel. Efter att området först uppmärksammades i och med Laurins arkivstudie 1991 har området undersökts vid ett flertal tillfällen, och en lång rad analyser har genomförts.

Analysen av sedimentet i området utanför Måseskär har visat på förhöjda arsenikhalter och spår av nedbrytningsprodukter av senapsgas. Precisionen på vrakens positioner har sedan 90-talet förbättrats, och exakta positioner på vraken som ligger på 190–250 meters djup finns tillgängliga. Spridningen av CWA och/eller nedbrytningsprodukter från dessa är oklar men kan vara stor och kan öka i takt med att ammunitionen och fartygen rostar sönder.

Havs- och vattenmyndigheten har sedan 2016 beställt ett antal utredningar som genomfört provfiske i området för att ta reda på om, var och i hur höga koncentrationer kemiska stridsmedel återfinns i fisk och skaldjur i närområdet runt vraken. Hittills har kemiska stridsmedel återfunnits i både fisk och skaldjur i närheten av flera vrak. Genom ett antal studier har myndigheten försökt få en övergripande bild av vilka vrak i området som sannolikt är källor till spridning av kemiska stridsmedel.

I en rapport beställd av Havs- och vattenmyndigheten 2022 detekterades spår av kemiska stridsmedel vid 37 procent av biotaproverna och vid 27 procent av sedimentproverna.

Havs- och vattenmyndigheten har också utrett olika alternativ för bärgning av fartygen. Dessa har presenterats i en studie från 2023. Av studien framgår att det är tekniskt möjligt att bärga fartygen, men studien konstaterar att bärgning av kemiska stridsmedel på denna skala och från dessa djup inte har genomförts tidigare. För bärgning uppskattas kostnaden till mellan 2,2 och 84 miljarder kronor, och då tillkommer kostnader för förberedande undersökningar. Man har även tittat på andra metoder som innefattar övertäckning eller att sänka fartygen genom att underminera havsbottnens bärighet.

Slutsatserna från rapporten 2022:10, som är beställd av Havs- och vattenmyndigheten, är följande:

– Vid vrakområdet har flera undersökningar visat på spår av kemiska stridsmedel både i sediment och hos biota fångad i direkt närhet till utpekade vrak. De aktuella kemiska stridsmedlen har samtliga varit typer som uppvisar låg spridning, vilket antyder att flera delar av det större vrakområdet är kontaminerade.

– Spår av nedbrytningsprodukter har i denna studie detekterats hos räka, havskräfta och pirål. I tidigare studier har även spår hittats i rödtunga från

vrakområdet, vilket innebär att ämnena förekommer i flera nivåer av näringsväven.

– Bland de fem vrak som undersöktes under 2021 års provfiske visade de yttre vraken, BAL172 och BAL173, på flest arter där ämnena detekterades samt högst koncentrationer av kemiska stridsmedel i både biota och sediment. De yttre delarna av vrakområdet med de högsta koncentrationerna kan därför ses som en källa till kemiska stridsmedel.

Jag vill därför fråga klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari följande:

1. Anser ministern att Sverige bör vidta åtgärder i syfte att minska spridningen av dessa kemiska stridsmedel till det omgivande havsområdet, och vilka åtgärder kan i så fall bli aktuella?
2. I det fall regeringen inte anser att åtgärder för att minska spridning bör vidtas, hur ser ministern på det faktum att trålning tillåts i det aktuella området?
3. Hur ser ministern på Havs- och vattenmyndighetens agerande i ovan nämnda fråga, det vill säga anser ministern att myndigheten tar ansvar för problemen och vidtar erforderliga åtgärder?
4. Hur ser regeringens prioritering ut mellan politiska klimatåtgärder och den här typen av miljökatastrofer i Sverige?

.....

Elsa Widding (-)

Överlämnas enligt uppdrag

Rebecca Heinemann